

Birger Sjöberg och Vänersborg: "Staden som blev dikt"

Birger Sjöberg (1885–1929), född och uppväxt i Vänersborg, har genom sina visor givit liv åt sekelskiftets Vänersborg. Så här betagande beskrev han Lilla Paris i *Fridas Bok*:

Solen sken på alla blanka gräs, när han första gången träffade Frida, bakom dem låg den lilla staden och myste och blundade ut i sin söndagsdvala vid Kanalens plaskande böljor, på vilka snipor drevo ut i sakta mak mot öppna vattnet. Förvisso var även Lilla Paris en plats värd att högt älskas. Stillhetens fägring ägde denna stad, när vårens dimmiga stjärnor tindrade över Doktors vita villa, när Vintergatan spände ut sitt glittrande snöre, som räckte från Fabriken långt framom Torget, och liksom syntes fastgjort vid Rådmannens flaggstång.

Att Vänersborg på något sätt är förebilden till Lilla Paris framgår av en intervju med Birger Sjöberg i *Göteborgs-Posten* 1923:

Sjöberg: *Hela landsorten tycks, lustigt nog känna igen sig i Lilla Paris! Än kommer en person och säger: Det måste vara Laholm! --- Ack, svarar en annan, det är bara inbillning. Var människa kan ju förstå att det är Motala som avses. - -*

Intervjuaren: *Tänk, jag för min del gissade på Södertälje...*

Sjöberg: *Och så är det Vänersborg! Det vill säga till en viss grad därför att det är min födelsestad och man kan inte låta bli att anknyta till minnesbilder från barn- och uppväxtåldern. Sedan har jag ju sett andra småstäder också och naturligtvis är det typen jag velat få fram, inte en geografisk spegelbild av en viss svensk småstad.*

Ännu under 1923, under Sjöbergs bejublade Frida-turné, fanns två städer kända som Lilla Paris – Kristianstad och Vänersborg – men numera gäller enbart, enligt National-Encyklopedin: "Lilla Paris, fiktivt namn på småstaden i Birger Sjöbergs Fridas visor, bakom vilket döljer sig hans födelsestad Vänersborg". Till *Fridas Bok* hämtade Sjöberg alltså stoffet från sin ungdomstid i Vänersborg, men visorna får inte tolkas alltför självbiografiskt. Det är sant att han alldeles som Fridas kavaljer var bodbiträde och att hans ungdomskärlek Karin Lustine var anställd i en affär på andra sidan stadens stora torg, men därmed upphör likheterna. Fridas anonyma kavaljer är inte ett självporträtt. Sedan är det en annan sak att många av de känslostämningar, naturbilder och stadsbeskrivningar som lagts i kavaljerens mun också är Birger Sjöbergs egna.

Hur Birger Sjöberg själv betraktade sitt Lilla Paris framgår av den ovan citerade inledning han skrev för att presentera staden och de figurer som förekommer i visorna. Den är ett litet underverk av älskvärd ironi, där upphovsmannen till Fridavärlden ur ett fågelperspektiv blickar ned på sin skapelse och finner allting ganska gott. Den distans han här markerar, upprätthåller han sedan boken igenom. Denna distans hade sitt ursprung dels i de smärtsamma minnen han hade av staden – föräldrarnas konkurser, hans monumental misslyckande i skolan, med nästan bara C i betygen, och Karin Lustines nej till hans frieri sommaren 1907 – dels vad den skapande fantasin kan göra med minnen: stor konst, som inte är en blåkopia av verkligheten.

Förvandlad skulle den lilla tysta staden Vänersborg följa honom genom hans liv – den skymtar i *Kvartetten, som sprängdes*, men framför allt syns den i de dikter i *Kriser och kransar* som skildrar resan tillbaka till ungdomsstaden, en resa i minnet. I "Skrivarefärd" går Sjöbergs ambivalens inför ungdomsstaden, den som han en gång kallat Lilla Paris, i dagen:

*Stranden nalkas – och från denna punkt
fordom staden steg så ljust och lugnt,
med en kyrkoknopp bland byggnadsblader,*

*vecklade i röda, gråa rader.
Hur jag granskar nu, vid stamp och vagg
kyrkan ter sig som en törnetagg.
Husen betryckta sig samla.*

Utan tvekan hade Vänersborg stor betydelse för Birger Sjöberg. Och efter sin död har han själv haft stort inflytande på staden. Lilla Paris har i Vänersborg gradvis förvandlats från en fiktion till ett inslag i turisternas Vänersborg, och stadens gymnasium heter "Birger Sjöberg-gymnasiet". Lilla Paris är inte "en geografisk spegelbild av en viss svensk småstad", men likväl kan man med kartan och *Fridas Bok i hand* vandra omkring i Vänersborg och, om än med viss möda, känna igen sig.

Artikelförfattare:

Eva Hættner Aurelius, ordförande i Birger Sjöberg-sällskapet

Margareta Midgard, sekreterare i Birger Sjöberg-sällskapet